

Rubriik: ÜKS MÕIS

Ruila mõisakool vaatab tulevikku

Ruila mõis uueneb nii seest kui väljast. Ees seisab mõisa kõrvalhoonete taastamine, sest kasvavas põhikoolis on häärber õpilastele kitsaks jäänud.

Varajasel suvehommikul valitseb kooliõues sulnis vaikus. Õige pea aga hakkab saabuma jalgrattail õpetajaid ja õpilasi. On “Unustatud mõisate” külastuspäev. 36 mõisakooli hulgas avab ukse ka Ruila Põhikool.

Kaksikud Marvo ja Tarvo Langeberg keedavad kohvi ning sätivad valmis kooli koka küpsetatud koogid, Gertu Saaretalu paneb välja voldikud. Õpetaja Liina Sarapuu valmistub juhtima ringkäiku mõisas.

Samal ajal sõidavad ette suured autod ja teeremondi masinad: hakatakse üles võtma ja ära vedama vana asfaldi häärberi ees. 1995. aastal alguse saanud remonditööd jätkuvad täie hooga.

ÕNNIS BREMENITE AEG.

Ruila (saksa k *Ruil*) mõis ehitati vanasse kultusepaika. Tõllakuuri taga külitab praegugi suur kultusekivi, millest kaks kolmandikku on maapõues peidus. 1417. aastal mainitakse mõisa kui Tallinna linnusekomtuuri residentsi, mis oli tol ajal hiigelsuur mõis ulatudes hiljem eraldunud Munalaskme mõisast Lohu mõisani välja. 1622. aastal on see juba von Ullrichide valduses. 1814. aastast 1939. aastani, kuni sakslaste ümberasumiseni kuulus mõis von Bremenitele.

Viimane omanik oli Arved von Bremen. Oma mälestusi mõisa ajaloost on talletanud tema tütar Isabelle Boyes-Korkis. Tema kirjapandu põhjal abiellus Ruila mõisa pärija Katharina von Ullrich 1814. aastal Magnus von Bremeniga. Magnuse poeg Julius lahkus Eestist pärast nelja lapse kaotust. Kaks Eestisse jäänud last kasvasid üles Padise kloostri. Üks neist oli Ulrich von Bremen, Isabelle vanaisa. Pärast Tartu Ülikooli lõpetamist võttis ta mõisa üle. Tollal oli Ruila väga vaene mõis. Rahva suus liigub jutt, et vanaproua lootnud ka minia kaasavara mõisa paigutada. Noorproua ostnud hoopis grammofoni, tualettpeegleid ja lõhnavett. Imeks pandud sedagi, et

proua sõitnud suuskadega, hobused ees.

Mõisahärra oli aga innustunud ehitaja: laiendas ja süvendas jõge, ehitas vesiveski tarvis tammi, ajas viina ja ostis Hollandist tõukarja. Tal oli 8 last ning maja jäi suurele perele kitsaks. Lõunapoolsesse külge tehti juurdeehitus ning ehitati kivist barokkhäärberile peale teine, puidust korrus.

EESTI KEEL SIANI KÄES

Isabelle mäletab ka suurt tulekahju üle-eelmisel sajandivahetusel. Maha põles kolm kõrvalhoonet. Peahoone seinad olnud nii kuumad, et sinna visatud vesi auras ühe hetkega. Kannatada sai mõis ka 1905. aastal, mõisahärra aga pääses eluga. Ümbruskonna inimesed pidanud temast väga lugu ning andnud perele ohust õigel ajal teada.

Kui Bremenid Ruilast lahkusid, oli Isabelle 13-aastane. “Viimane asi, mida me Ruilast kuulsime, oli see, et kohalik kooli juhataja küsis meie maja kooli tarbeks,” kirjutab ta.

Kõneleb ja kirjavahetust kooliga peab proua Isabelle heas eesti keeles. Eestisse jäi tema armas lapsehoidja, kaks teenijat ja kutsar. Kui Isabelle 1980. aastail hakkas Ruilat külastama, käis ta neid ikka vaatamas ja tõi kingitusi – .kohvitasse, tikitud taskurätte ja linikuid. Ega kingisaajad neid kasutada raatsinud, vaid panid puhvetkappi aukohale. Kui juhtusid külalised tulema, võtsid nad peene portselani välja ega unustanud hoiatada: “Vaata, kui ilus ja kerge, aga ära maha pilla, see on proua kingitus.” Hiljem käis proua alati ka Hageri kalmistul, kuhu vanad teenijad puhkavad.

HÄÄRBERIL JÄLLE RÕDU

Kunagises tallis-tõllakuuris hoiab kool praegu küttepuid, edaspidi aga ehitatakse siia võimla. Õpilaste arv koolis kasvab, ilma võimlata on raske hakkama saada. Taastada kavatakse ka ait, kuhu tulevad käsitöö-, kodundus- ja kunstiklassid. Direktor Tiia Rosenberg kiidab Kernu väga laste- ja koolisõbralikku vallavalitsust, kes suhtub loovalt ka mõisa kõrvalhoonete taastamisse.

Kooli kõrval on keldrimägi, Ruila kõige kõrgem mägi. 5. klassi õpilasena kooli laulu sõnu kirjutades pühendas tulevane kirjanik Leelo Tungal keldrimäele koguni kaks salmi.

Mäe sees on aga uks, mis viib suurde mitme sopiga võlvkeldrisse, kus laes ripuvad stalaktiidid ehk tilkekivid. Müürid arvatakse olevat kindluselamu aegsed, millest 1850. aastal ehitati jääkelder. Renn, mida mööda jääsulamisvesi välja voolas, on veel selgesti näha, nagu ka konksud laes, mille külge ilmselt riputati singid-lihad. Hilisemal ajal hoidis külarahvas siin kartuleid. Üks ettevõtlik koolidirektor tahtnud keldrisse avada baari, aga see mõte jäi loomulikult katki.

Mullu tehti korda häärberi fassaad ja taastati nelja puitsambaga rõdu. Esi- ja tagaküljega on mõisas segased lood. Tegelikult asub rõdu peahoone tagaküljes, nagu ka ringtee. Siit avanesid omal ajal ka kaunid vaated jõest sopistatud tiigile ja sildadele. Paraadust kasutasid saksadki harva, ka kogu koolipere käib praegu n-ö tagatrepist.

VÄÄRT VANAD AHJUD

Enne teise korruse ehitamist mahutas võlvlagedega paekivist ehitatud häärber kogu mõisapere. Tollal pääses näiteks härra kabinetti läbi köögi, kus soojendati pesuvett. Kabineti taga oli magamistuba. Praegu on allkorrusel köök, söökla ja ka osa klasse. Teisele korrusele viib kulunud astmetega puittrepp. Trepil kõrval on metallist saapasulane, mida küll enam ei kasutata. Tervisekaitse paneb seda pahaks, aga vanast armsast asjast ei raatsita ka loobuda. Õpetajate valvsast silmast hoolimata on iga esimese klassi laps vähemalt korra puidust treppi pidi alla sõitnud. See on just kui kirjutamata seadus.

Laste lemmikkoht on tagatrepi läheduses asuv pööningutrepp. Pisemad poevad selle alla orva peitu salajuttu ajama. Suuremad teevad trepiastmeil salamisi kiiruga kodutöid, laisemad aga kasutavad juhust sõbra pealt maha kirjutada.

Kui mõisas olid vaesed ajad, üüriti ülemist korrust välja. Suure saali taga elas jõukas proua. Temal oli kaks tuba, teine koguni kaminaga, mis praegugi alles. Mõisapere toidul üürilised ei olnud, igäüks hoolitses ise enda eest. Laudapoolses küljes olnud

toad anti külla tulnud sugulastele.

Direktori kabinet asub kunagises kolikambris, kus mõisapere järeltulijate juttu mööda oli kummitanud. Aknataga on põlised pärnad ja paistavad Ruila talli hobused. Koolis on ratsutamistunnid, kust välja kasvanud huvilised jätkavad treeninguid ka edaspidi.

Ülakorrusel on ka suur seif, kuhu mahub sisse korraga kolm inimest. Seif on töökorras, direktor keerab ukse suure võtmega lahti. Ka mõisnike järeltulijad tahavad alati seifi näha.

Ahje on majas kokku 11. Allkorrusel savipottahjud väikese karniisiga, üleval tumedast ja valgest kahlist küttekolded, mille ülaservas kaunistused. Olevat olnud ka vaasid, aga nende saatus on teadmata. Siibrita ahjud lähevad hästi soojaks ja annavad sooja järgmiselgi päeval. Nii köetaksegi kooliruumi enamasti kolm korda nädalas.

Kahlite vahel on vaskvardad, ahjude servades jookseb vaskneetide rivi. Pea kõigil ahjudel on väikesed nišid, kus võib kuivatada jalanõusid või hoida toitu soojas. Mis moodi need just ehitatud on ja kuidas lõõrid kulgevad, sellele ei saanud pihta ka korstnapühkijad. Neil ei õnnestunud kuidagi lõõre puhastada. Kui lõõrid olid päris umbes, leiti külast vanapapi, kes mõistis kookida sealt välja 10 ämbrit paakunud tahma.

Mõis ei olnud muinsuskaitse all (on muinsuskaitse all käesolevast aastast), ometi on kõigil aegadel osatud vana hoida. Omal ajal oli selles suur osa ka kunagistel mõisateenijail, kellest hiljem said kooliteenijad.

Remondi ajal puhastati vanad põrandad värvist ja lakiti. Lakk kipub aga kuluma, nüüd on enamik põrandaid õlitatud. Pooleli on vanade uste ja akende korrastamine.

VÖÖRMUNDRI KOLM RISTI

Mullu 135-aastaseks saanud kool on mõisas pesitsenud 1940. aastast saadik. Väike vaheaeg tekkis viimase sõja ajal, kui koolivara lukustati aita ning häärberisse seati sisse laatsaret.

Kui juhtute sisse astuma kooli muuseumi, siis niipea sealt lahkuda ei raatsi. Kooli muuseumile pani aluse Helmes Tungal. Tema oskas hoida ka neid haruldasi dokumente, mida lugedes imestad, et need nõukogude aja üle elasid. Õpetaja Aime

Roomets, kelle hoole all on muuseumivara 1985. aastast alates, kraamib lagedale järjest uusi haruldusi. Ja neil ei paista lõppu tulevat.

1927. aastal alustatud kroonikaraamatut on kogu aeg täiendatud. Kalligraafilises käekirjas on talletatud kõik tähtsamad sündmused. Sealt saab ka teada, et muidu väga armastatud mõisasakstega oli koolil vastasseis. Tüli tekkis näiteks sellest, et mõisahärra soosis saksameelse Helmuth Thomsoni valimist Hageri kiriku õpetajaks, aga Ruila ja Kernu kooli juhatajad seisid sellele vastu.

Kooli hoolekogu protokollid on alles 1870. aastast. Vöörundri allkirja all aga seisab paberil kolm risti: ta mõistis küll lugeda, aga ei osanud kirjutada.

Kooli kord oli karm. Kes puudus või ei kuulanud sõna, läks kooli kohtu ette, kus siis rumalust tuli silmaveega andeks paluda. 1895. aastal hinnati koolilaste teadmisi hea, kaunis hea, üsna hea või väga heaga. Pisut hilisemal tunnistusel aga seisab: hea, vaevane, sant, rahuloldav.

Andmeid mõisa kohta leiab muuseumist napilt, selle ajaloost on vähe teada. Ka pole koolimuuseumil õnnestunud mõisaaegsetest esemetest pea mitte midagi oma valdusse saada. Direktor Tiia Rosenbergi sõnul ajendas ajalugu uurima “Unustatud mõisate” projekt. Appi lubas tulla ka Saksamaal pensionäripõlve jõudnud Ruila mõisa perepoeg Thylo von Bremen, kes teatas, et tal nüüd aega arhiivide tuhnida.

Pildiallkirjad

5033 Mullu suvel tehti korda 1859. aastal ehitatud häärberi fassaad.

5137 või 5138 Vähem esinduslik on arhitekti kavandatud häärberi esikülg, enamasti nimetataksegi seda tagaküljeks..

5075 Keldrimägi häärberi otsas on Ruila laste lustimägi. Valgeks lubjatud korstnaid on mõisakoolil koguni seitse.

5078 Puidust sammastega rõdu on tagasi.

5083 Vanast rõdust on alles vaid üks kivist samba alus, mille peal seisab nüüd lilleampel.

5063 Võlvitud kelder hargnes ka maja alla, nüüd on see osaliselt täidetud. 5068 Laes moodustavad mustreid tilkekivid.

5039 Paekivist ehitatud häärberi alumisel korrusel on uhked võlvitud laed. Vaade söögisaali.

5084 Pooleli on vanade uste taastamine. Need on juba puhastatud värvist, alles on sepistatud hinged.

5102 Teisele korrusele viib puidust, kulunud astmetega esinduslik trepp.

5094 Pisike pildinäitus kivist tagatrepi juures.

5087 Metallist saapasulane paeplaadi sees peatrepi kõrval.

5120 Peosaalist pääseb otse rõdule.

5101 Saalis on ka kõige uhkemad kahhelahjud.

5125 Kooli direktor Tiia Rosenberg (paremal) ja õpetaja Liina Sarapuu.

5129 Aime Roometsal on koolimuuseumis palju põnevat pakkuda.

5144 või 5146 Mõisamängu külastuspäevadel on koolis avatud kohvik. Kooli koka tehtud küpsetisi pakuvad Tarvo ja Marvo Langeberg.